

სკანდინავიის ქვეყნების ეკონომიკური მოდელი

სონია ჩეჩელაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი,

ასოცირებული პროფესორი

ნმიდა ტბელ აბუსერისძის სასწავლო უნივერსიტეტი

ლელა ჯახაია

ეკონომიკის დოქტორი,

ასოცირებული პროფესორი

ნმიდა ტბელ აბუსერისძის სასწავლო უნივერსიტეტი,

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ СТРАН СКАНДИНАВИИ

Соня Чечелашвили,

Доктор экономики,

ассоциированный профессор

Лела Джахия,

Доктор экономики,

ассоциированный профессор

РЕЗЮМЕ

государства всеобщего благосостояния зародилась намного раньше, чем Эспинг Андерсен разработал свою теорию (1990 г.) о характеристиках благоденствия ведущих государств. В послевоенный период, когда Европе разделял “Железный занавес”, Скандинавию упоминали часто. Особенно — Швецию. Часто обсуждались особенности их внутренней и международной политики, которые основывались на политике так называемого “третьего пути”, являющегося чем-то средним между бесконтрольным капитализмом и строго контролируемым социализмом тех времён. В пределах исследования государств благосостояния, отличающаяся от всех прочих социальная политика Скандинавских стран стала предметом активного обсуждения ещё в 1980-х годах, когда у теории функционалистской сходимости появились серьёзные противники в лице последователей ресурсов власти, которые выделяли классовую политику, как ведущую часть института государства благосостояния. В сравнительных исследованиях государств благосостояния по сей день важна нордическая модель, хотя и в этих странах постоянно меняются общие стандарты государства благосостояния.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური მოდელი, ნორდიკული მოდელი, მოდელის კეთილდღეობა, ეკონომიკური პროცესები, სახელმწიფო, კონცეფცია.

სკანდინავიის ნახევარკუნძულის, იგივე ჩრდილოეთ ევროპის ქვეყნები მსოფლიოში მდგრადი ეკონომიკური მდგომარეობით გამოირჩევიან. „Welfare States“ – კეთილდღეობის სახელმწიფოები,

ასე მოიხსენიებენ შვედეთს, ფინეთს, ნორვეგიას, დანიას და ისლანდიას.

ნორდიკულ-სკანდინავიური კეთილდღეობის სახელმწიფოს კონცეფცია გაცილებით ადრე ჩაისახა, ვიდრე ესპინგ-ანდერსენი განავითარებდა თავის თეორიას (1990წ) დანიანურებული კეთილდღეობის სახელმწიფოთა მახასიათებლებზე. ომის შემდგომი პერიოდის პირველ ათწლეულებში, მაშინ როდესაც ევროპას „რკინის ფარდა“ ყოფდა, სკანდინავიურ ქვეყნებს ხშირად ახსენებდნენ. განსაკუთრებით კი შვედეთს. ხშირად განიხილებოდა მათი, როგორც სამინაო, ისე საერთაშორისო პოლიტიკის თავისებურებანი, რომელიც დამყარებული იყო ე. წ. „მესამე გზის“ პოლიტიკაზე, ანუ გარკვეულ შუალედზე უკონტროლო კაპიტალიზმსა და მკაცრად კონტროლირებად იმდროინდელ სოციალიზმს შორის. კეთილდღეობის სახელმწიფოთა შედარებითი კვლევების ფარგლებში, სკანდინავიური ქვეყნების ყველასაგან განსხვავებული სოციალური პოლიტიკა აქტიური განხილვის საგანი ჯერ კიდევ 1980-იან წლებში გახდა, როდესაც ფუნქციონალისტური თანხვედრის თეორიას სერიოზული მოწინააღმდეგეები გამოუჩნდა ძალაუფლების რესურსთა სკოლის მიმდევრების სახით, რომლებიც ხაზს უსვამდნენ კლასობრივი პოლიტიკის როლს, როგორც წამყვანისა კეთილდღეობის სახელმწიფოთა ინსტიტუციურ თვისებებში. კეთილდღეობის სახელმწიფოთა შედარებითი კვლევებში დღესაც კი ძლიერ ანგარიშგასაწევია ნორდიკული მოდელი, თუმცა ამ ქვეყნებშიც კი კეთილდღეობის სახელმწიფოსათვის დამახასიათებელი ზოგადი სტანდარტები მუდმივად იცვლება.

როგორც ცნობილია, განსხვავებული ნორდიკული მოდელის კეთილდღეობის სახელმწიფოს ყოველთვის გააჩნდა ძლიერი მახასიათებლები, იგი ხშირად განიხილება, როგორც სხვა ქვეყნებისათვის მისაბაძი მაგალითი. მისი ასეთი შარში ძირითადად გამოწვეულია საყოველთაოდ მოწონებული ისეთი მახასიათებლებით, რომლებიც ხალხში უდიდეს კეთილგანწყობასა და სიმპათიას იმსახურებს, ესენია: არსებული მოდელის უნარი მიაწოდოს ხალხს სასურველი შედეგები, პროდუქცია, იმავდროულად შეინარჩუნოს კიდევ საკუთარი ეკონომიკური სიმტკიცე და სრული დასაქმება.

ნორდუკული მოდელის პოპულარობა სკანდინავიურ ქვეყნებში მოვლენების ცვლილებასთან პარალელურად იცვლებოდა, თავის პიკს მან 1980-იან წლებში მიაღწია, როდესაც შედეგთმა, ნორვეგიამ და ფინეთმა მიაღწიეს მოსახლეობის სრულ დასაქმებას, მაშინ როცა დანარჩენი ევროპა და-ნიის ჩათვლით მასობრივ უმუშევრობას ებრძოდა, რომელიც ნავთობის კრიზისების გამოძახილი იყო. თუმცა ნორდუკული მოდელის მაღალი პოპულარობა შემცირდა მაშინ, როდესაც 1990-იან წლებში ზემოხსენებულ ქვეყნებში თავი იჩინა გარკვეულმა ეკონომიკურმა პრობლემებმა, უმნიშვნელო დეფიციტებმა, მოდელისათვის აქამდე მიუღებელმა უმუშევრობის მაღალმა დონემ. 1990-იანი წლების მიწურულიდან კი ადრინდელი პოპულარობა თითქოს ისევ გაიზარდა, ნორდუკულმა ქვეყნებმა ისევ მიაღწიეს დასაქმების სრულ დონეს, ასევე მათთან ერთად დანამაც თავი დააღწია ორი ათწლეულის მანძილზე გაბატონებულ უმუშევრობას და გახდა უპირველესი რეფორმატორი მაკროეკონომიკური სტაბილურობისა და სრული დასაქმების საკითხებში, რაც რიგი გონივრული ქმედებების დამსახურებაა.

ნორდუკული მოდელის კონცეფციის ისეთი გაგება, თითქოს იგი წინასწარ შორს გამიზნული გეგმების მიხედვით შეიქმნა არასწორ შთაბეჭდილებას შეგვიქმნის მასზე და საბოლოოდ არასწორ დასკვნებს გამოვიტანთ. მოწინავე სკანდინავიური კეთილდღეობის სახელმწიფოების მახასიათებლებსა და თავისებურებებს დიდი ხნის ისტორია აქვს, ისინი შედეგია მთელი რიგი პოლიტიკური მონაპოვრების, თანმიმდევრული რეფორმებისა და მათი არასრული იმპლემენტაცია-დანერგვის. მარტივად რომ ვთქვათ, ისინი შედეგია არა რაიმე წინასწარი გონივრული დაგეგმვისა, არამედ პოლიტიკური ევოლუციის ხანგრძლივი პროცესისა.

ისევე როგორც სხვაგან, ნორდუკულ სახელმწიფოებშიც კეთილდღეობის სახელმწიფოს მოდელის ადრეული განვითარების ეტაპები დაკავშირებულია ინდუსტრიალიზაციასთან და სოციალური, დემოგრაფიული და პოლიტიკური ცვლილებების მთელ რიგ საკითხებთან: ურბანიზაცია, მუშათა კლასის გაჩენა, ერის ფორმირება, პროგრესული გარღვევა პოლიტიკური დემოკრატიისაკენ.

სკანდინავიური მოდელის განსაკუთრებულობა გამოიწვია იმ ინდივიდუალურმა, მხოლოდ ამ ქვეყნებისათვის დამახასიათებელმა პირობებმა, რომლებმაც გამოარჩია სკანდინავია დანარჩენ ევროპას. ისტორიული განვითარების პროცესებში მიუთითებენ რაღაც ახალი, ნორდუკული ქვეყნებისათვის დამახასიათებელი გზისკენ კეთილდღეობის სახელმწიფოს შენების გრძელ მარშუტზე.

სკანდინავიაში მინათმფლობელობის წესი განსხვავებული იყო, გლეხურ მოსახლეობას შედარებით ძლიერი პოზიცია ეკავა, გაზრდილი იყო მათი ავტონომია თავიანთ ტერიტორიებზე, პროდუქციის

მთავარი წყაროს ოჯახური ტიპის ფერმები წარმოადგენდნენ. ეს ფერმერები ინდუსტრიალიზაციის დასაწყისიდანვე მოსახლეობის მნიშვნელოვან ნაწილად და უფლებების მქონე პოლიტიკურ ძალად დარჩნენ განსხვავებით ბრიტანეთისა და დანარჩენი ევროპისა, სადაც გლეხობა ჯერ კიდევ არსებულ ფეოდალურ წესებს ემორჩილებოდა.

დამოუკიდებელი ფერმერები სკანდინავიური ტრიპოლარული კლასობრივი სტრუქტურის მნიშვნელოვან ქვაკუთხედად დარჩნენ მუშათა და მოწინავე კლასებთან ერთად. ასეთმა ინდივიდუალურმა კლასობრივმა სისტემამ და მისმა შედეგებმა უდიდესი გავლენა იქონია კეთილდღეობის სახელმწიფოს მშენებლობის პროცესზე. საგულისხმოა, რომ მოქალაქეობისა და თანაბარი უფლებების იდეებმა, როგორც ფერმერებში, ასევე მუშათა კლასში ჰპოვა დასაყრდენი. ამან კი კარგი პირობები შექმნა თანამშრომლობისა და კონსენსუსისათვის. სოციალური პოლიტიკა აქ მხოლოდ „მუშათა საკითხებს“ არ ეხებოდა, იგი ასევე მოიცავდა სოფლის მოსახლეობასთან დაკავშირებულ თემებსაც, ეხმარებოდა მათ უნივერსალური გადანყვეტილებების მიღებაში.

ქილდალისა და ქუნლეს მიერ 2005 წელს გამოშვებულ წიგნში წამოჭრილია საკითხი იმისა, თუ სახელმწიფოებრივ ინსტიტუტებსა და მორალურ ღირებულებებს შორის რომელ მათგანს აქვს უფრო მეტი გავლენა სკანდინავიურ საზოგადოებებში, წიგნის ავტორები ხაზს უსვამენ იმას, რომ კეთილდღეობის პროგრამები გამოხატულებაა მათი მორალური კონცეფციებისა და ღირებულებებისა, სადაც უმნიშვნელოვანესი ადგილი უჭირავს ისეთ იდეებს, როგორებიცაა უნივერსალიზმი, კეთილდღეობაზე საზოგადო პასუხისმგებლობა, „მუშაობა ყველასათვის“.

დასავლელი ეკონომისტების შეფასებით, სწორედ ამ ქვეყნებში ვხვდებით ისეთ პოლიტიკურ სისტემას, რომელშიც სოციალური პოლიტიკა მთავრობის პრიორიტეტული მოღვაწეობის სფეროა, სახელმწიფო თავის თავზე იღებს ყველა მოქალაქის კეთილდღეობაზე ზრუნვას. როგორც ეკონომისტები აღნიშნავენ, ჩრდილოეთ ევროპის ეკონომიკური დაწინაურება ძირითადად მე-20 საუკუნის 70 წლებიდან იწყება, რა თქმა უნდა, ეს პროცესები თითოეულ ქვეყანაში დამოუკიდებლად და ინდივიდუალურად განვითარდა, თუმცა სწორედ დროის ეს მონაკვეთი გახდა გარდამტეხი მათთვის.

„სკანდინავიური მოდელი“ მსოფლიოში ცნობილია, როგორც ეკონომიკური განვითარების ისეთი გეგმა, რომელიც მცირე ქვეყნისთვის ხელსაყრელია ისე, რომ ჰყავდეს დაცული და უზრუნველყოფილი მოსახლეობა. შედეგთის მაგალითზე ნათლად ჩანს, რომ საგადასახადო ტვირთი ქვეყანაში საკმაოდ მძიმეა, მაგრამ ადამიანების ანაზღაურება იძლევა იმის საშუალებას, რომ მათ გადასახადების სიმძიმე ნაკლებად იგრძნონ. შედეგთში სწავლა, მედიცინა, ბავშვების აღზრდა, პენსია ნაწილობრივ ან მთლი-

ანად, სახელმწიფოს და მუნიციპალიტეტების მიერ ფინანსდება. არსებობს „სკანდინავიური მოდელის“ მეორე ვერსიაც, რომელიც გულისხმობს მოდელის მეტ ლიბერალიზაციას, კრიტიკოსების დავის საგანი სწორედ სოციალური საკითხების წინა პლანზე წამოწევაა. თუმცა უნდა ითქვას, რომ სოციალური საკითხების პრიორიტეტულობა ეკონომიკურთან შედარებით, დღესდღეობით, მნიშვნელოვნად დიდია, როგორც განვითარებულ, ისე განვითარებად ქვეყნებში.

სკანდინავიის ქვეყნებში ფინანსურ კეთილდღეობაზე წინ განათლებას, ჯანდაცვას და უსაფრთხოებას აყენებენ. ისინი თვლიან, რომ მათი ეკონომიკური მდგომარეობის მთავარი მიზეზი სწორედ პრიორიტეტების სწორად განსაზღვრაა.

მათი პრიორიტეტები და ძირითადი მახასიათებლები შემდეგია:

- უფასო სოციალური სერვისები, საკუთრების უფლების დაცვა;
- ბიზნესის კეთების სიმარტივე;
- სახალხო პენსიების სისტემა;
- თავისუფალი ვაჭრობისთვის დაბალი ბარიერები;
- ბაზრის მცირე რეგულაცია, ბაზრის თავისუფლება;
- პროფკავშირების სიმრავლე;
- კორუფციის ძალიან დაბალი დონე.

ბოლო მონაცემებით, კვლევის შედეგად 178 ქვეყნიდან სკანდინავიის ქვეყნები ყველაზე ნაკლებად კორუფციული ქვეყნების ათეულში შედიან.

რეგიონის დარგობრივი სტრუქტურები ჩამოყალიბდა სპეციფიკურ ვითარებაში, კერძოდ, საერთაშორისო კაპიტალის კონკურენციის პირობებში, რომელმაც საშუალება მისცა რეგიონის ქვეყნებს განვითარებინათ რეგიონისათვის მისაღები, პრიორიტეტული დარგები, რამაც ეს ქვეყნები ჩააყენა ცივილიზებული ქვეყნების რიგში. სპეციალიზებული დარგების პროდუქციის ექსპორტით, რეგიონი პირველ ადგილზე გავიდა ევროპაში. ჩრდილოეთ ევროპის ქვეყნების ეკონომიკური სტრუქტურების ფორმირება მიმდინარეობდა მაღალხარისხოვანი პროდუქციის სპეციალიზაციის გზით, დარგების განვითარებისას გამოიყენება ერთი მხრივ ბუნებრივი რესურსები, მოსახლეობის მაღალი პროფესი-

ონალიზმი და მეორე მხრივ, მეცნიერულ - ტექნიკური პროგრესის მიღწევები.

ჩრდილოეთ ევროპის ქვეყნების სოფლის მეურნეობას მკვეთრად გამოხატული მეცხოველეობის მიმართულება აქვს. მისი ხვედრითი წილი მთლიან სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციაში 75-78%-ია. აღნიშნული ქვეყნები არა მარტო იკმაყოფილებს საკუთარ მოთხოვნებს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების პროდუქციაზე, არამედ მეცხოველეობის პროდუქტების უდიდესი ნაწილი გააქვთ კიდევ მსოფლიოს სხვა ქვეყნებში. განსაკუთრებით კარგი პირობებია სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის სამხრეთ შვეიცარსა და დანიაში. ფინეთში ძირითადი სასოფლო-სამეურნეო პროვინციები მდებარეობს ქვეყნის სამხრეთ დასავლეთით. აღნიშნულ ქვეყნებში ძირითადად გავრცელებულია ფერმერული მეურნეობები. ფერმები მდებარეობენ განცალკევებულად, მათი სპეციალიზაცია მკვეთრად გამოკვეთილია. იშვიათად იყენებენ დაქირავებულ შრომას, ფერმის სიდიდე გამომდინარეობს ფერმერის ოჯახის შემადგენლობიდან.

სკანდინავიის ქვეყნები გვაძლევენ იმის ნათელ მაგალითს, თუ როგორ შეიძლება გახდეს პატარა ქვეყანა ეკონომიკურად ძლიერი. დასავლურ გამოცემებში წერენ, რომ სკანდინავიური მოდელი შეიცავს ძალიან მარტივ ფორმულას: „იფიქრე მოქალაქეებზე, მიეცი მათ სასურველი სახელმწიფო და ისინი დაგეხმარებიან მართო სისტემა სწორად – სისტემის სწორი მართვა კი პოლიტიკური და ეკონომიკური პროცესების ჰარმონიაში გამოიხატება“.

ბიბლიოგრაფია:

1. <https://www.google.ge/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUK Ewj356j5k-nYAhWEDuWKHUz3AvoQFggMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ttmes.ge%2Farchives%2F34379&usq=AOvVaw346p72POG7wghZ3eUdPuT2>
2. https://www.google.ge/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUK Ewj356j5k-nYAhWEDuWKHUz3AvoQFggMAE&url=http%3A%2F%2Fwww.european.ge%2Fketildgeobis-saxelmwifos-modelebi-nordikuli-qveynebi-i%2F&usq=AOvVaw3aGpU1573_RZJPKh3XJvbx